ХУДОЛІЙ
Юлія Сергіївна
yul_dov@mail.ru
к.е.н., доцент кафедри фінансів і банківської справи, ПолтНТУ імені Юрія Кондратюка

УДК 338.124.4

ОЦІНЮВАННЯ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ ФІНАНСОВИХ КРИЗ НА ОСНОВІ СИСТЕМИ ІНДИКАТОРІВ РАННЬОГО СПОВІЩЕННЯ

ASSESSING AND FORECASTING FINANCISL CRISES ON THE BASIS OF AN EARLY WARNING INDICATOR SYSTEM

ШКЛЯРУК
Андрій Вікторович
drandrewshklyaruk@gmail.com
магістрант, ПолтНТУ імені Юрія Кондратюка

В статті досліджено вплив фінансової кризи на економіку країни та обґрунтована необхідність застосування превентивних заходів недопущення кризи. Здійснено оцінювання та прогнозування фінансової кризи на основі системи індикаторів раннього сповіщення.

В статье исследовано влияние финансового кризиса на экономику страны и обоснована необходимость применения превентивных мер недопущения кризиса. Осуществлено оценивание и прогнозирование финансового кризиса на основе системы индикаторов раннего оповещения.

The effect of the financial crisis on the national economy was studied and the necessity to use preventive measures to avoid the crisis was grounded in the paper. Estimation and forecasting of the financial crisis on the basis of an early warning indicator system were fulfilled.

Ключові слова: *фінансова безпека, фінансова криза, індикатори раннього сповіщення, прогнозування*

Ключевые слова: *финансовая безопасность, финансовый кризис, индикаторы раннего оповещения, прогнозирование*

Keywords: *financial security, financial crisis, early warning indicators system, forecasting*

ВСТУП

Невпинна динаміка економічних процесів не має здатності до постійного і безперервного зростання: періоди піднесення економіки чергуються з періодами її падіння. Процвітання змінюється панікою та кризою. Загальне погіршення економічної ситуації в країні, яке об'єднується в одне слово, український народ дізнався лише в 90-х роках минулого століття. І слово це «криза».

Складна економічна ситуація яка склалася в Україні в останні роки зумовлена цілим комплексом причин. Тривалі політичні та військові заворушення відчутно вдарили по українській економіці, відкинувши нашу країну на останні місця за майже всіма показниками на рівень «третього світу». Проте, негативна частина економічного циклу для України почалась задовго до цього. Світова фінансово-економічна криза 2008 року, яка розвивалася в США відчутно вдарила і по українській економіці. Для непідготовленого до стресової ситуації фінансового ринку, події тих років мали фатальні наслідки.

Так, як наведену кризу розглядають як рівну за своїми наслідками Великій депресії, то зрозуміло, що більшість країн світу завершуючи процес відновлення власного стану почали шукати можливості отримання попередньої інформації щодо настання кризи завдяки моделям раннього сповіщення фінансових криз. Велика кількість різноманітних систем моніторингу фінансового стану на ймовірність настання фінансових криз на сьогодні активно і широко застосовуються не лише суб'єктами ринкових відносин, а й державними органами при реалізації й розробленні фінансової політики.

Найбільш глибокі наукові дослідження з питань моніторингу фінансових криз були проведені Дж. Камінські, С. Лізондо та К. Рейнхарт [1], серед український вчених варто виділити С. Шумську, М. Скрипниченко [2], та Н. Шелудько [3].

МЕТА РОБОТИ полягає в дослідженні теоретичних та методичних засад оцінки та прогнозуванні фінансових криз на основі системи індикаторів раннього сповіщення.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Для досягнення поставленої мети була використана інформація з різних наукових публікацій, праці вітчизняних та зарубіжних вчених, ресурси Internet. Основними джерелами статистичної інформації для оцінки впливу кризи на економіку України та розрахунку індикаторів настання фінансової кризи є офіційний сайт Державної служби статистики та Національного банку.

РЕЗУЛЬТАТИ

Кінець вересня початок жовтня 2008 року видалися для української фінансової системи та фондового ринку важкими з точки зору кількості та масштабності подій, що відбулися в державі. Й вплинули на її населення, що відобразилося досить потужною хвилею паніки, котра своєю чергою підсилила їхній негативний ефект. Власне мова йде про світову фінансову кризу, відголоски якої на той момент дійшли і до української економіки. Саме

остання світова криза дала найбільший поштовх до пошуку способів отримання завчасної інформації про погіршення стану фінансового ринку та методів підвищення рівня фінансової безпеки держави.

Щодо визначення поняття «фінансова безпека» існує значна кількість підходів та варіантів трактування, проте на нашу думку, найбільш влучним і узагальнюючим є визначення, за якого фінансова безпека – це стан захищеності фінансового ринку від внутрішніх та зовнішній загроз, при якому спостерігається ефективне використання фінансових ресурсів, їх захищеність від ризиків. Загалом якщо вважати фінансову безпеку станом спокійного і захищеного розвитку фінансового ринку, то фінансову кризу можна вважати прямо протилежним поняттям.

Фінансова криза являє собою різке погіршення стану фінансового ринку, внаслідок раптової реалізації ризиків, що спричиняє погіршення якості фінансових інструментів, паніку на фінансовому ринку, банкрутство учасників. Фінансові кризи поділяють на валютні, боргові та банківські кризи, залежно від того сектору фінансового ринку, на який вони мають найбільший вплив, проте зазвичай невчасна та неправильна політика стосовно відновлення рівня захищеності ринку спричиняє комплексне падіння фінансових показників як окремих суб'єктів фінансово-економічних відносин, так і всієї економіки загалом.

Для підтвердження значних і руйнівних наслідків фінансових криз на економіку країни, на рисунках 1-3 наведена динаміка основних фінансово-економічних показників України до та після настання світової фінансово-економічної кризи 2008-2009 років, так як вона своїми масштабами може продемонструвати контраст між періодом розвитку і стабільності економіки, та періодом краху існуючої системи фінансово-економічних відносин, і появу необхідності створення нової більш стійкої та безпечної системи відносин, підтверджуючи при цьому теорію циклічності в економіці.

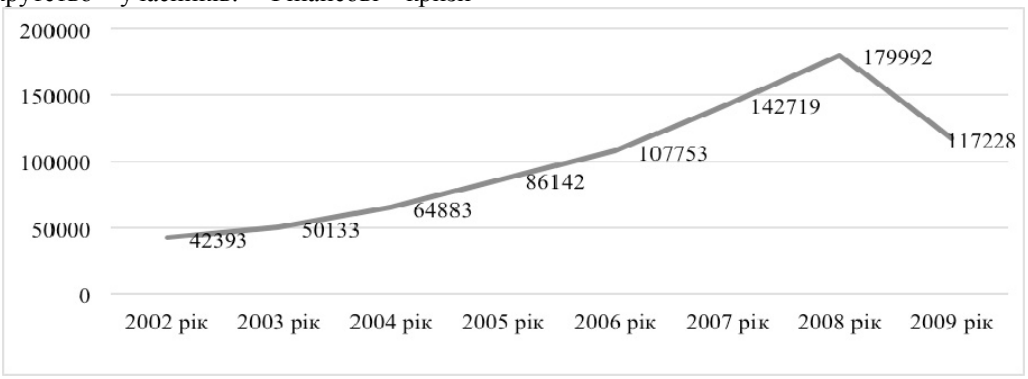

Рис. 1. Динаміка ВВП України за 2002-2009 роки в дол. США [4]

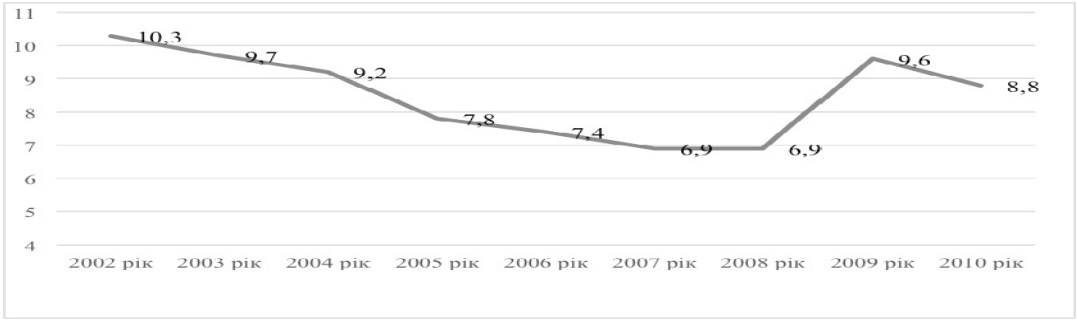

Рис. 2. Динаміка рівня безробіття в Україні за 2002-2010 роки, % [4]

Рис. 3. Динаміка фінансових результатів діяльності підприємств України за 2001-2008 роки, млн. грн. [4]

Отже, наведені статистичні дані свідчать, що світова фінансова криза стала значним випробуванням для вітчизняної економіки. Окрім наведених показників варто відмітити, значне зростання зовнішнього боргу, загальну слабкість фінансового сектору та значне знецінення національного грошової одиниці.

На нашу думку, застосування методів прогнозування фінансових криз дало б можливість застосувати превентивні заходи, щодо підвищення фінансової безпеки в короткостроковій перспективі, і дозволило мінімізувати вплив фінансової кризи на економіку. Тому, для здійснення передбачення фінансової кризи було вирішено використати систему індикаторів раннього сповіщення, які попередньо були оцінені на основі світової фінансово-економічної кризи 2008-2009 років, на факт їх здатності до прогнозування, оскільки деякі показники погіршуються вже під час кризи, а тому є неефективними для раннього сповіщення: динаміка зовнішнього боргу, відношення міжнародних резервів до зовнішнього боргу, динаміка міжнародних резервів, зміна грошового агрегату М2.

Серед великої кількості показників було обрано 10 працюючих індикаторів, які ввійшли до нашої системи:

– індекс промислового виробництва, %;

– співвідношення сальдо поточного рахунку платіжного балансу, % до ВВП;

– індекс зміни валютного курсу гривні до долара США;

– динаміка спреду між кредитними та депозитними ставками;

– індекс інфляції, % до попереднього періоду;

– індекс експорту товарів і послуг України;

– індекс імпорту товарів і послуг України;

– відношення грошового агрегату М2, до золотовалютних резервів;

– зміни грошового агрегату М1, % до попереднього періоду;

– індекс ПФТС.

Працюючим вважався індикатор який надав сигнал в вигляді різких змін, або перетинання порогового значення до вересня 2008 року, який вважається місяцем офіційного початку фінансової кризи в Україні.

Для узагальнення результатів отриманих по кожному з індикаторів було створено інтегральний індикатор раннього сповіщення фінансових криз (рис. 4), який містив в собі накопичення всіх отриманих сигналів за всіма показниками у вигляді бінарної системи: 1 – є сигнал в періоді, 0 – немає сигналу.

В результаті даного аналізу вдалося отримати 8 сигналів інтегрального індикатора у другому кварталі 2008 року, тобто за квартал до початку кризи. Цікавим є той факт, що обрана система індикаторів надала більшу кількість сигналів перед кризою, ніж під час неї – 6 сигналів.

На основі проведеної оцінки попередніх показників і створення власної системи індикаторів з інтегральним показником було застосовано даний метод для поточній ситуації (рис. 4 – 15).

Рис. 4. Інтегральний індикатор раннього сповіщення фінансових криз (2006 – 2008 рр.)

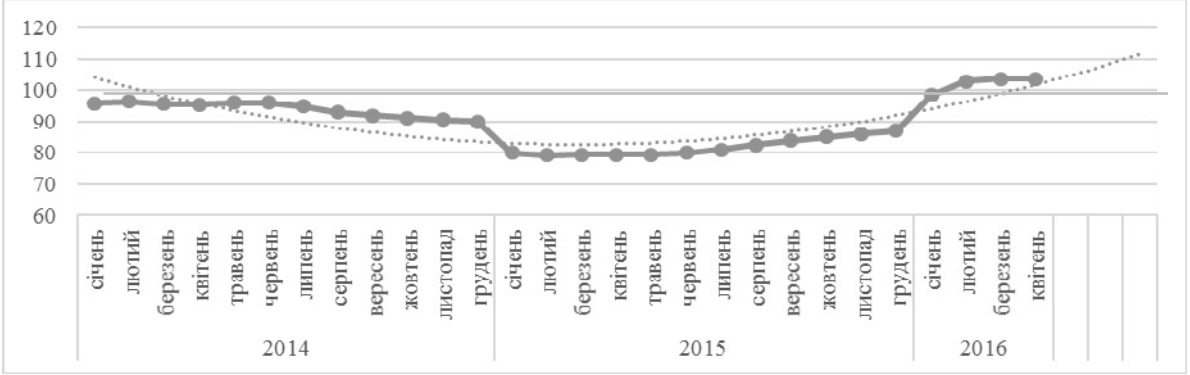

Рис. 5. Динаміка індексу промислового виробництва за 2014-2016 роки [4]

Рис. 6. Динаміка співвідношення сальдо поточного рахунку платіжного балансу, % до ВВП [4]

Рис. 7. Динаміка індексу валютного курсу гривні до долара США за 2013-2015 роки [5]

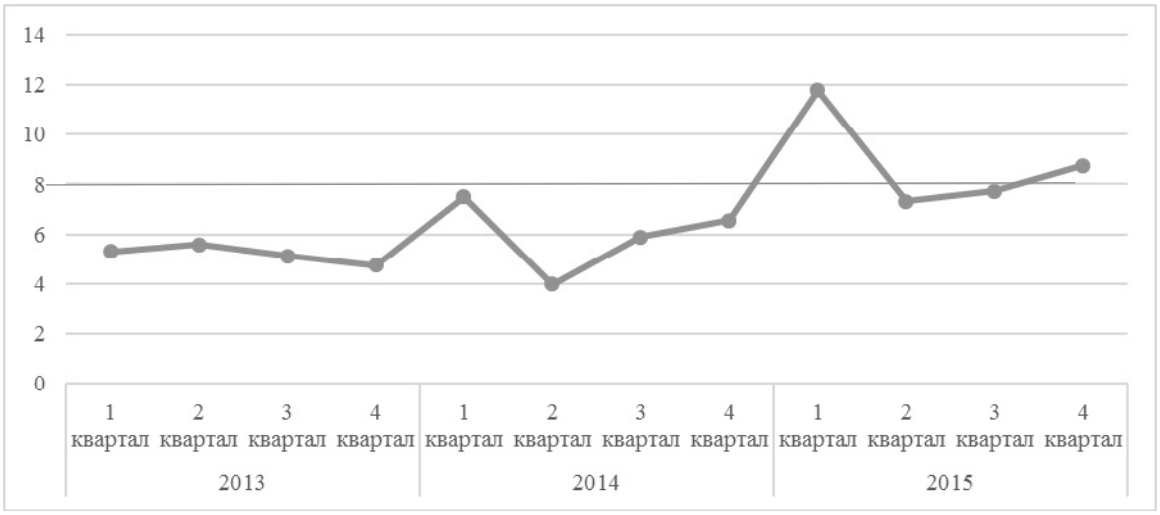

Рис. 8. Динаміка спреду між кредитними та депозитними ставками депозитних організацій, % [5]

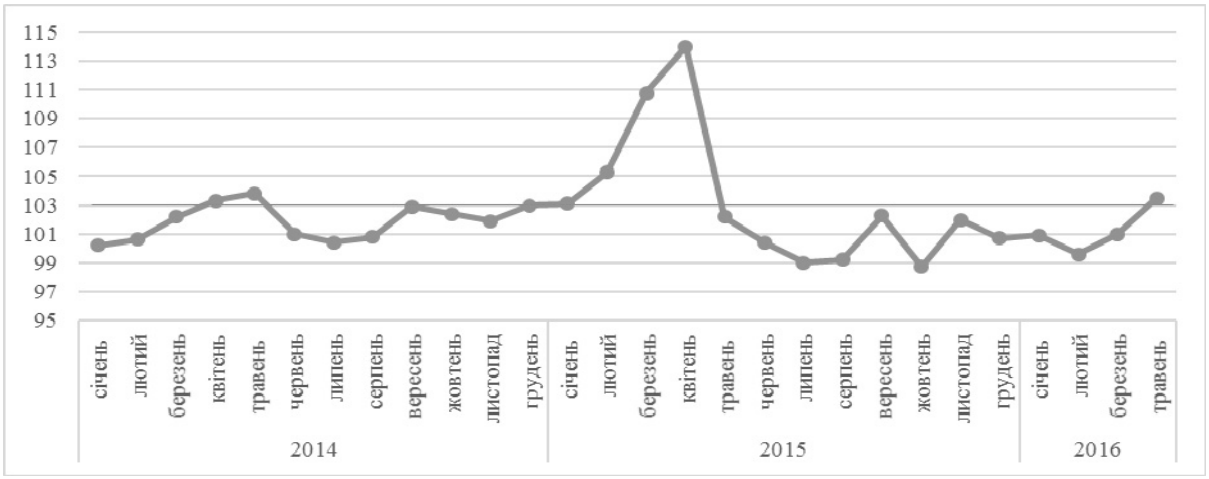

Рис. 9. Динаміка індексу інфляції, % до попереднього періоду за 2014-початок 2016 роки [4]

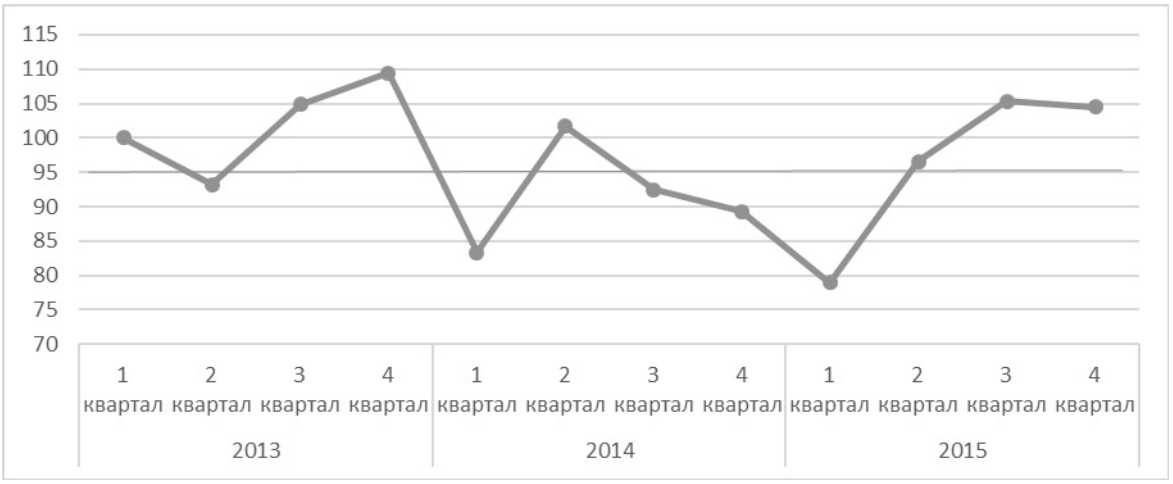

Рис. 10. Динаміка індексу експорту товарів і послуг, % до попереднього періоду [4]

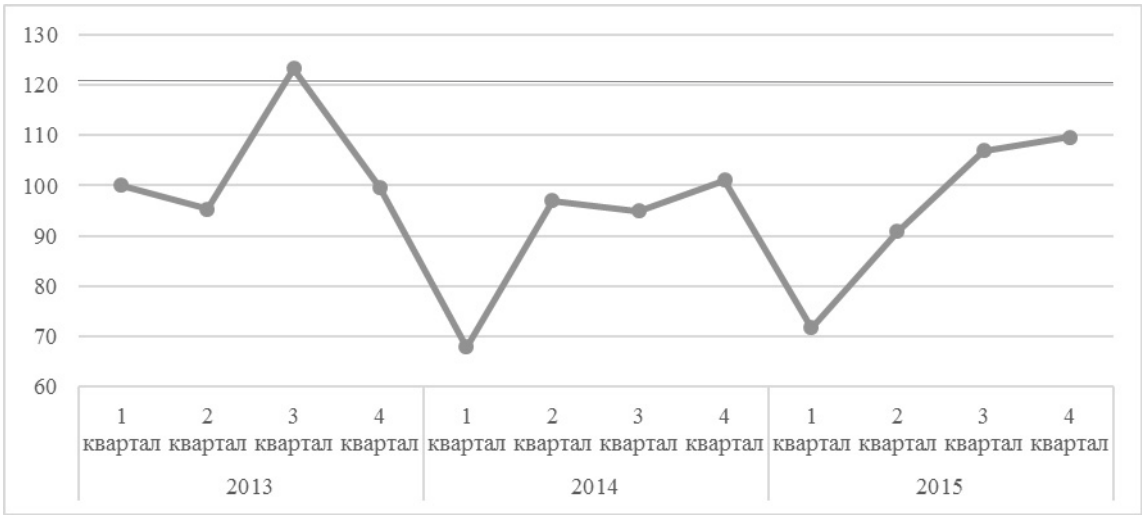

Рис. 11. Динаміка індексу імпорту товарів і послуг України, % до попереднього періоду [4]

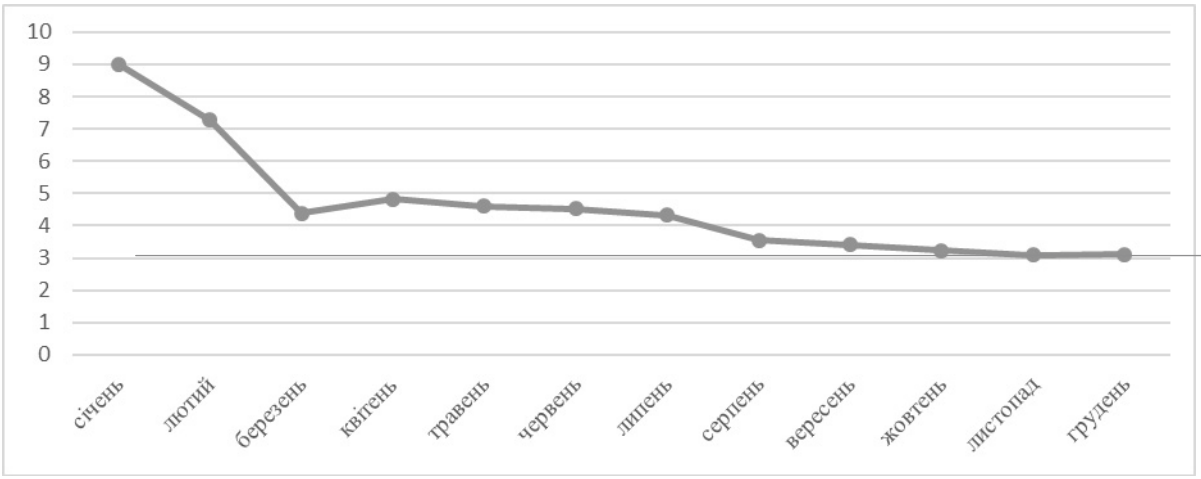

Рис. 12. Динаміка співвідношення грошового агрегату М2 до золотовалютних резервів за 2015 рік [5]

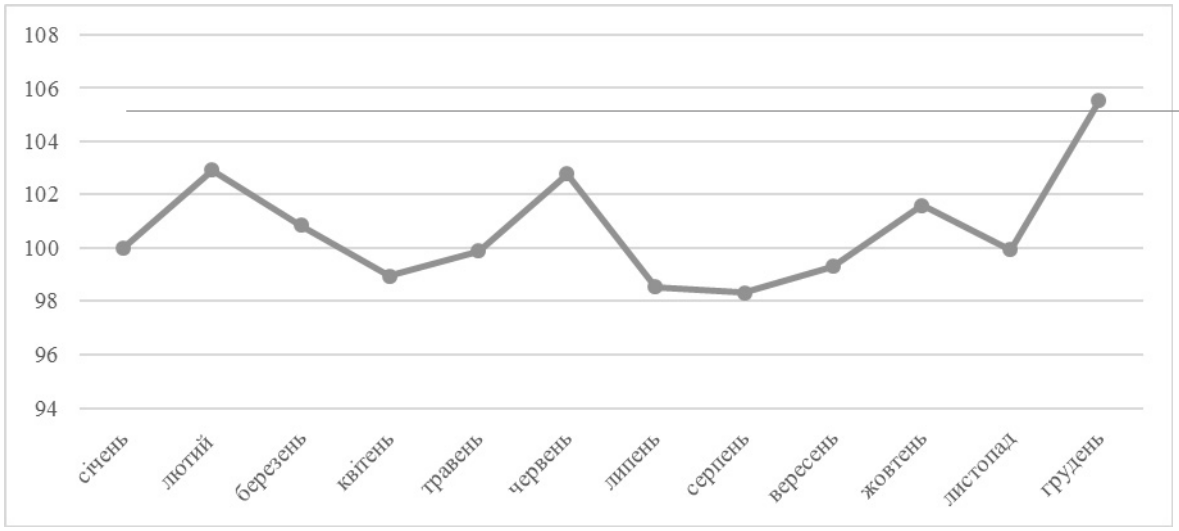

Рис. 13. Динаміка зміни грошового агрегату М1, % до попереднього періоду в 2015 році [5]

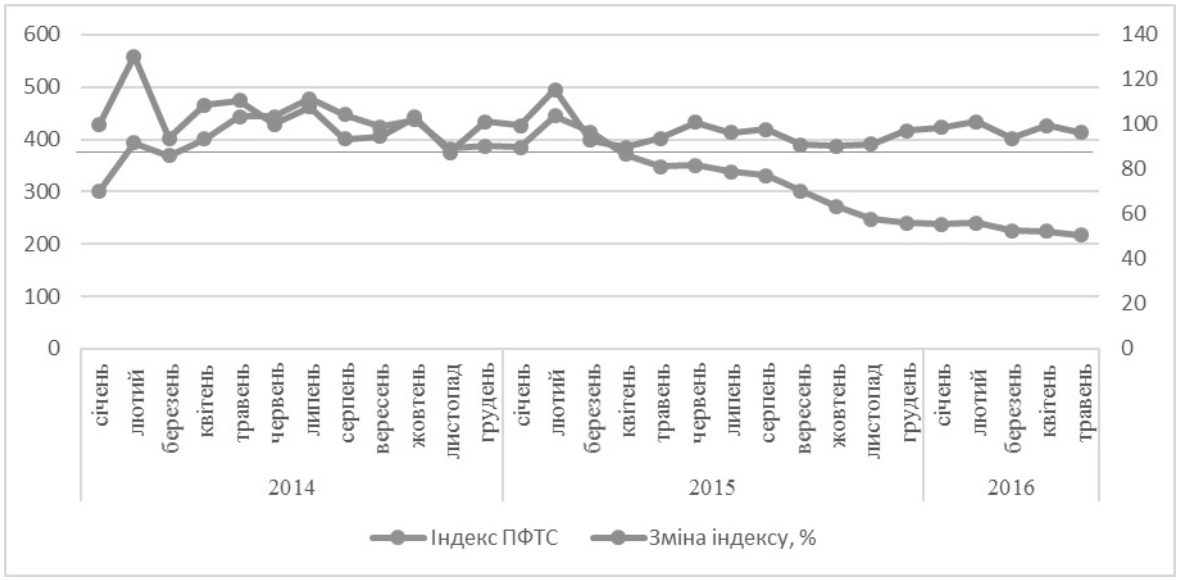

Рис. 14. Динаміка індексу ПФТС та його зміна в % до попереднього періоду [5]

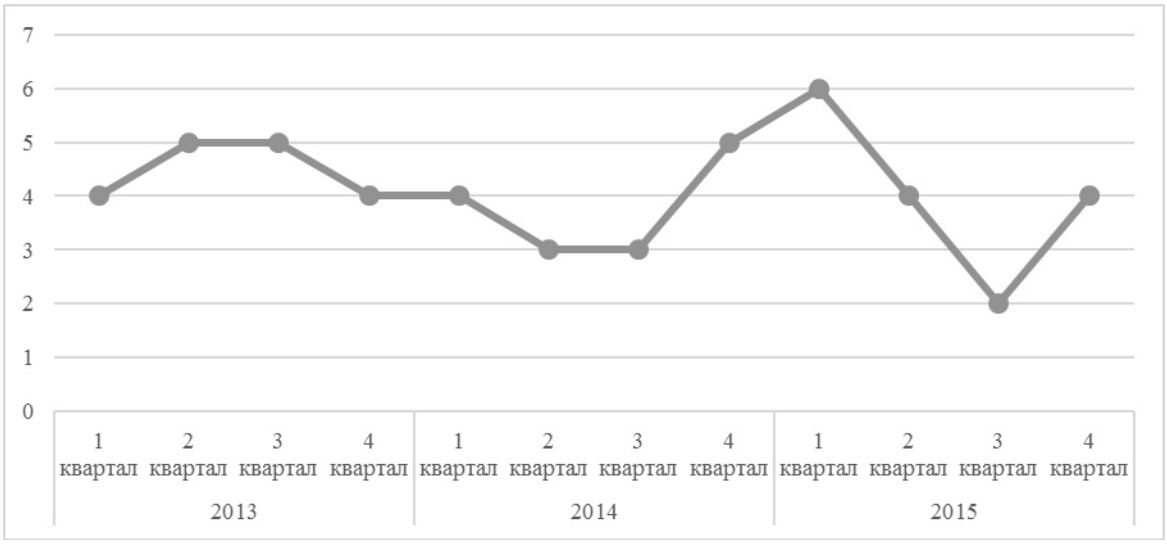

Рис. 15. Інтегральний індикатор раннього сповіщення фінансових криз (2013 – 2015 рр.)

Як помітно з рисунків, частота сигнального поля значно вища ніж в минулому. За рівня оціночного індикатора в 8 сигналів, варто зробити висновок, що за аналізований період перевищення зазначеної межі індикатора не було. Проте, відмічаємо, що стан економіки знаходиться надзвичайно близько до цього, адже в 1 кварталі 2015 року було зафіксовано нагромадження 6 сигналів. В цілому треба зазначити, що спостерігається стан підвищеної нестабільності, що підтверджується фактом наявності в кожному з аналізованих періодів по 2 і більше сигнали. При цьому, варто відмітити, що за більшістю показників були отримані значення гірші ніж в 2006-2008 роках, серед яких особливої уваги заслуговує індекс інфляції, який становив новий «антирекорд» з 1995 року. Пояснити таке системне падіння базових індикаторів можна виходячи з того, що до 2008 року України мала високі темпи розвитку і вважалася країною з найвищими темпами розвитку в Європі, а в 2015 рік вона ввійшла як країна, яка не лише не досягнула докризових показників, а й веде військові дії за свою територіальну цілісність.

ВИСНОВКИ

Таким, чином узагальнюючі наведені вище результати дослідження можна зробити висновки, що в ході роботі вдалося запропонувати власну систему індикаторів раннього сповіщення фінансових криз, яка була сформована на базі оцінки індикаторів світової фінансової кризи 2008-2009 років. Використавши дану систему для оцінки поточної ситуації були отримані результати, які свідчать про те, що хоча сукупності сигналів в кількості 8 одиниць в жодному з періодів аналізу отримано не було, проте загалом ситуація на початку 2015 року було дуже близькою до тієї, що спостерігалась в 2 кварталі 2008 року. А стабільне накопичення в кожному з кварталів 2013-2015 року по 2 і більше сигналів є свідченням так званої «стабільної нестабільності», яку цілком можна розцінювати як кризу. Даний метод прогнозування можна регулярно застосовувати для моніторингу ситуації на фінансовому ринку країни, що дозволить як регулятору так іншим суб’єктам фінансово-економічних відносин попередити негативні наслідки кризи та забезпечити високий рівень фінансової безпеки держави.

Список використаних джерел

1. Kaminsky G., Lizondo S., Reinhart C. Leading indicators of currency crises // IMF Staff Paper № 45. 1998.

2. Шумська С.С., Скрипниченко М.І. Інструментарій моніторингу та оцінки загроз стабільності економічного розвитку України // Економіка і прогнозування. – 2010. – № 2. – С. 26-43.

3. Шелудько Н.М., Шкляр А.І. Фінансові кризи на ринках, що розвиваються: теоретичні й емпіричні аспекти аналізу // Фінанси України. – 2009. – № 2(159). – С. 3-21.

4. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/.

5. Національний банк України [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/index.